

Ter wereld gekomen

Een inleiding

Arko Oderwald
Koos Neuvel
Willem van Tilburg
Ruth Bergmans

Het zijn de grote romans die volgens Ricoeur fungeren als 'bloeiende laboratoria waar met de beleefde extensie – die per definitie de beleefde tijd betekent – wordt geëxperimenteerd.' Romans zijn 'de werkplaats van de verbeelding', omdat in deze verhaalde vorm allerlei mogelijkheden van de menselijke bestaanswijze worden geëxploreerd en uitgedacht, en omdat zoveel miljoenen mensen zich in deze verhalen spiegelen.

Gebaseerd op deze gedachte worden in de reeks *Literatuur en Geneeskunde* elk jaar romans (maar ook films en poëzie) in verband gebracht met medische thema's, zoals in het verleden onder andere met verslaving, besmetting en kanker. Dat heeft inmiddels al negen zeer gevarieerde boeken opgeleverd.

Dit jaar, het tweede lustrumjaar, staat het thema geboorte en alles wat daarom heen speelt centraal. In de term 'in verwachting zijn' wordt de status van toekomstig leven mooi uitgedrukt. Er wordt wat van je verwacht. Maar die verwachting is niet eenduidig. Als een mens geboren wordt is dat universeel de belofte van zowel vernieuwing als continuïteit. Hoe verwachting en werkelijkheid na de geboorte samengaan, is vooraf onvoorspelbaar. De neiging om dit proces te beïnvloeden is daarom groot. In eerste instantie bestond die beïnvloeding uit dromen die tot uitdrukking kwamen in verhalen, te beginnen met het scheppingsverhaal in Genesis, maar later ook in vele andere verhalen, zoals het verhaal van de Golem en van het monster van Frankenstein. Niet zelden waren die verhalen ook een waarschuwing tegen hoogmoed, tegen de wens beter dan God te zijn. In de twintigste eeuw is een gedeelte van die verhalen werkelijkheid geworden. Dokters en wetenschappers zijn zich in toenemende mate gaan bezighouden met de geboorte en wat daar aan vooraf gaat. Steeds meer beïnvloeden wij de creatie van de mens. Geboorte en alles wat daar mee samenhangt is allen daarom al zowel een medisch als literair interessant thema.

De eerste sectie van het boek handelt dan ook over deze periode van de creatie en de wens om daar invloed op uit te kunnen oefenen. Onderwerpen als het maken van mensen, klonen en in vitro fertilisatie worden hierin besproken. Soms blijft nieuw leven echter uit, of valt bij sommigen het besluit om niet in verwachting te willen zijn en om een abortus te vragen. Ook het metaforisch gebruik van de term geboorte komt in enkele bijdragen in deze sectie aan de orde. Omdat de natuurlijke geboorte zo'n universeel gegeven is, is het niet verwonderlijk dat het woord geboorte ook veelvuldig in metaforische zin wordt gebruikt, denk daarbij bijvoorbeeld aan het boek *De geboorte van de kliniek* van Michel Foucault, waarin hij reconstrueert hoe het moderne ziekenhuis is ontstaan. Dit metaforische gebruik van geboorte staat, op een paar bijdragen na, echter niet op de voorgrond, de daadwerkelijke natuurlijke geboorte is het scharnierpunt van dit boek

De tweede sectie is gewijd aan de geboorte zelf, een overweldigend gebeuren dat weliswaar vaker goed dan mis gaat, maar waarbij allerlei gevaren kunnen dreigen. De baring kan niet of te snel op gang komen, het kind kan verkeerd liggen of het blijkt een twee- of meerling te zijn. Dit kan leiden tot medische ingrepen zoals een keizersnede, en soms blijkt het kind of de moeder niet te redden te zijn. Al deze bedreigingen zijn verborgen achter en in de verhalen die de mens over het ontstaan van kinderen heeft verteld. Wij bespreken een van die verhalen, het verhaal van de ooievaar.

In de derde sectie gaat het over de periode na de geboorte. Daarin gaat het ook meestal goed, maar het gevaar is nog niet geweken voor het kwetsbare jonge leven. Het kindje kan zonder enige aanleiding overlijden, er zijn vele biologische bedreigingen en het kindje kan zich anders gedragen dan normaal. Maar ook als het goed gaat is het grootbrengen van een kindje geen eenvoudige taak voor de ouders, die tegelijkertijd ook geboren worden in hun rol van vader en moeder. Dat is een permanent en precair leerproces dat bovendien in zichzelf tegenstrijdig van aard is, omdat het zowel een hechtingsproces als, later, een losmakingsproces is. Een van de cruciale momenten in dat proces is het moment dat door sommigen de tweede geboorte wordt genoemd, de geboorte in de cultuur en de taal. Als deze geboorte mislukt staat zelfs het mens-zijn op het spel.

Historisch gesproken valt ook op dat naarmate in het algemeen kinderen meer maakbaar en planbaar zijn, zij dat ook na de geboorte worden. Er worden steeds minder kinderen geboren in ons land, maar de kinderen die geboren worden, krijgen veel aandacht en begeleiding. Het verschijnsel dat volwassenen bewuster dan in vroeger tijden voor kinderen kiezen, heeft gevolgen voor de houding in de opvoeding. Het opvoeden van kinderen is meer dan ooit een groot plezier, maar wordt ook beleefd als een grote, en soms moeilijk hanteerbare verantwoordelijkheid en zorg.

De vierde sectie van het boek, de cirkel van het leven, plaatst de geboorte in het grotere perspectief van het menselijk leven. Kinderen worden groot, krijgen zelf weer kinderen en kleinkinderen. Het leven wordt doorgegeven, herhaalt zich, vernieuwt zich en wordt telkens weer opnieuw ontdekt. Elke geboorte benadrukt tegelijkertijd onze sterfelijkheid en soms sterft een kind voor zijn ouders.

In deze vier secties die samen dit boek vormen hebben wij beschouwende essays opgenomen, meestal over romans en soms over poëzie of films, alsmede originele prozafragmenten, poëzie en een 'graphic novel'. De essays zijn van de hand van schrijvers, journalisten, artsen, antropologen, filosofen, literatuurwetenschappers en theologen en bieden daardoor een zeer gevarieerde blik op het onderwerp. Op deze wijze is, naar wij hopen, een gevarieerd en representatief beeld van het thema geboorte ter wereld gekomen.